GWALARN

TAOLENN

Pep gwir miret striz

127
MEZEVEN
1939

GWALARN
Niv. 127
15-vet Bloavez
MEZEVEN 1939

POANIA SPONTUS A REOMP
EVIT BREIZ

KAVIT D'IMP KOUMANANTERIEN

TAOLENN

Pep gwir miret striz

Hep dale :

GERIADUR BRAS BREZONEK-GALLEK

ROPARZ HEMON

moulet evit hor c'houmananterien hepken

AR ROZENN DU

En eur saonenn e kresk va rozenn du,
Dindan eun oabl teñval ha leiz dalbec'h,
Gant tiez hakr stlabezet traoñ ha krec'h,
Ha muriou gleb ha ramzel a bep tu.
Eno n'eus c'hoarz na c'hoari na didu,
Tra nemet gloaz, hag anken, hag azrec'h,
Preder ar spered ha striv an divrec'h,
Ha dremmou tud glas evel al ludu.
Padal, bepred e ren en o metou
Eur goanag kuz ; e doun o daoulagad,
Eun tan iskis a bar, yen ha disked.
Eur fervder sioul, eur splannder dic'houlou
A sav, trec'h d'ar galon ha d'he zonkad,
Diouz ar rozenn, peurbad en he c'hened.

ROPARZ HEMON.

« UNAN DA ZESKI DA UNAN »

(*Brezoneg Eeun*)

Emaoun o paouez klevout eur *brezegenn gaer, graet en abardaez-mañ, — ar 14-vet a viz Mae, — gant ar Reverant Edwin Smith, e Droitwich, diwarbenn :

Penaos e tesker lenn o yez da dud paour ha dizesk Bro-Indez.

En Indez, eme ar prezeger, ez eus milionou a dud na ouzont ket lenn ; gwasket e vezont gant ar re all. Tamm-ha-tamm, koulskoude, e vez digoret d'ezo dor ar frankiz, al levenez, an doujañs outo o-unan. Penaos ? Dre zeski d'ezo lenn ar yez a gomprenont hag a gomzont. Ha penaos c'hoaz an dra-se ? Dre an *emzao anvet « Unan da Zeski da Unan ».

« *One Teach One* », e yez ar Saozon. Setu ar slogan kavet gant an dud kalonek ha madelezus o deus savet an emzao-se. Diskleriet e c'hell beza en eun nebeut geriou :

Pep den a zibab unan, — unan hepken e-mesk e vignoned, — hag a zesk d'ezañ lenn ha skriva.

Da lavarout eo, pep den en em c'hra Kelenner, d'ezañ eun *Diskibl hepken.

Hag ar c'haera-holl : pep diskibl, kerkent ha desket gantañ eun draig bennak, a zeu da veza kelenner d'e dro. Dibab a ra eun diskibl. Hag evel-se penn-dabenn, e-giz eun houlenn o vont hag o vont, pelloc'h atao, war vor divent an diouiziegez.

Eur gentel ouspenn evidomp.

Te, lenner, ha ma stagfes warc'hoaz, — pe hizio, — da zeski lenn brezoneg da unan bennak a anavezez ?

Daoust ha n'eus ket ez kichen eur bugel, eun den en e oad, a c'hellfes, hep mui gortoz, kemer da ziskibl ?

Serret ouz hor yez dor ar skoliou ! An dra-se ne vir ket ouzimp da gelenn ar brezoneg : pep unan kelenner !

Ken nebeut a dra eo ! Ezomm ebet da veza desket. An neb a oar lenn ha skriva eun tammig a c'hell kelenn da unan all, a gelenno da unan all d'e dro.

« Unan da Zeski da Unan » : eur c'haer a c'herstur hennez !

ROPARZ HEMON.

GERIOU : diskibl, *élève*. — emzao, *mouvement*. — prezegenn, *conférence*.

YANN HINGANT

(Daou-ugent vloaz 'zo e teue er-maez eul levrig prizius eus ar priziusa, « *Krenn-lavariou Bro-Dreger, dastumet gant an Aotrou Hingant, Belek* ». E Sant-Brieg, e ti F. Guyon, e oa bet moulet. An aozer, Yann Hingant, a oa maro d'an ampoent. Ha gant an Ao. F. Vallée eo e voe kempennet ar mouladur.

Yann Hingant en doa embannet, e 1868, e oberenn vrudeta, « *Eléments de Grammaire bretonne* », e ti Ar Flemm, Landreger.

Nebeut, a gredomp, a zo anavezet gant ar Vrezoned a vremañ diwar-benn Yann Hingant. Istor Emzao ar Brezoneg, hag a zo darn eus teñzor speredel Breiz, a zo bet pleustret warnañ gant hiniennou ac'hanomp hepken. Ret e vefe d'eur strolladig lennerien « *Gwalarn* » en em rei da vat da zifraosta an dachenn-se. Pennadou berr, resis ha dudius war eun dro, a-zivout buhez hag oberou eur yezour pe eur skrivagner bennak, a rafe kalz da zeski d'imp n'omp ket ar re genta da boania evit ar brezoneg.

Setu perak ez advoulomp amañ eur pennad embannet d'ar 25-vet a Wengolo 1898 war « *Kroaz ar Vretoned* », e ano : « *Eur Ger bennak diwar-benn Buhez an Aotrou Hingant, en deus kement karet ar Brezoneg* ». E voula a reomp dres evel m'emañ, war-bouez ar c'hemmadennou ret e sell an doare-skriva. Spi hon eus e teuio d'imp eveziadennou ha spisadennou a-berz lenner pe lenner).

An Aotrou Hingant a oa ganet e Plouigno-Montroulez. E dud, labourerien-douar, a oa e sell d'ober anezañ eul labourer-douar evelto. D'ar c'houlz-se ne oa ket darempredet hag heuliet ar skoliou evel m'emaint bremañ. Ne gased enno, koulz lavaret, nemet ar re o devoa c'hoant d'ober o studi da veza beleien, pe da gaout eur vicher e kêr. An Aotrou Hingant a reas evel al labourerien all, ... ha d'an oad a ugent vloaz, ne oa ket kreñv war al lenn hag ar skriva ; war al labouriou all ne lavaran ket ! Eun den dournet-mat e oa anezañ. Gant e vizied e rae kement a gare. Atao e veze o kilvizia tammou koad gant e gontell : trompilhou ha boullou a rae evit ar vugale all. Gant eur baluc'henn e teuas a-benn d'ober eur violoñs, hag, en eur ober tri deiz hepken, e teskas, gant eur soner koz, c'hoari pep seurt toniou warnañ.

D'an oad a ugent vloaz, e dad hen lakaas er skol e ti an Aotrou Vot, e Plistin, da zeski eun tammig galleg a-raok ez aje da soudard.

An Aotrou Vot a oa ennañ eur spered lemm da c'houzout dioustu, hag evel eus ar sell kenta, pe zanvez a veze e-barz ar vugale. Gwelout a rae pe speredet-mat e oant pe n'oant ket. Ouspenn se, ez anaveze prim da be stad a vuhez e oant tuet. Eur gwir « lenner-planedennou » e oa anezañ !

Kerkent ha ma welas an Aotrou Hingant, e lavaras :

« Hemañ a zo ennañ danvez eur paotr a skiant vras, gwella 'zo ! danvez eur beleg, hag eur beleg mat. »

Hag heñ o vont da gaout an aotrou person.

« C'hoant am bije, » emezañ, « da ober eur beleg

eus ar paotr-mañ, a zo tuet-mat ; hag heñ ho pefe ar vadelez da zeski al latin d'ezañ ? »

« Ta, da ! » eme ar person, « roit ar peoc'h d'in gant ho pugale tuet-mat : me 'zo skuiz o welout anezo o trei kein ouzin pa 'm eus desket anezo. »

Kaer en devoe ar person, ar mestr-skol a zalc'has warnañ, kement ha ken bihan ma voe degemeret Hingant en e skol, ha kaset, goude, da Landreger.

D'ar c'houlz-se, tud an Aotrou Hingant a oa bet gwall skoet gant dourn Doue. Darn anezo a oa bet marvet gant an derzienn-domm ; e vamm a chomas, abaoe, dall-put ; o loened a varvas ivez, ha setu-i paour-Job.

N'eus forz, an Aotrou Hingant a oa galvet gant Doue da veza beleg, ha beleg e tlee beza. Eun nebeut eneou mat a baeas evitañ, hag e teuas a-benn da beurober e studi.

Kerkent ha ma voe beleget ha lakaet da gure e Plougraz, an Aotrou 'n eskob David, o welout e skiant vras, hen pedas da sevel eul levr da zeski ar brezoneg.

Al levr-se, moulet e Landreger, a zo unan eus ar re ouizieka a voe bet skrivet biskoaz war ar brezoneg.

Eun nebeut anezo a chom c'hoaz e ti Ar Flemm.

An Aotrou Hingant en deus skrivet c'hoaz kalz a draou e brezoneg : kanaouennou fentus (evel « Ar Paotr Fin ») pe werziou evel hini Santez Brijida.

Plijout a rae d'ezañ bepred labourat gant e zaouarn. Evel Sant Eler gwechall, hag a oa beleg ha kizeller-aour war eun dro, an Aotrou Hingant oa ivez eur beleg mat hag eur micherour eus an dibab. Kalz a beziou-labour eus ar re gaera en deus lezet war e lerc'h goude e varo, dreist-holl kroaziou arc'hantet

ha kantoloriou ; eur c'hantolor en devoa graet da lakaat e pign, gant goulaouennou tro-war-dro d'ezañ evel ar re a vez lakaet en ilizou.

Darn eus ar peziou-labour-se a zo bet gwerzet gant c'hoarezed an Aotrou Hingant. Darn a chom c'hoaz hag a zo kaer-meurbet : gwelet em eus anezo ar sizun dremenet.

An Aotrou Hingant a zo bet kure e Plougraz, en Hengoad, ha person e Magor, e Mousteru hag e Sant-Ke, e-lec'h m'eo maro. Eur beleg mat e oa ha karet gant an holl. Kement hini en deus bet d'ober gantañ a dle eta pedi evitañ.

Evidomp-ni, paotred *Kroaz ar Vretoned*, n'ankounac'haimp ket en hor pedennou an hini en deus diskouezet d'imp an hent, koulz lavaret, gant e levr war ar brezoneg ha, dreist-holl, gant e skridou ken reiz ha ken brao da lenn.

Setu amañ unan eus ar skridou-se hag a zo brudet-bras dre ar vro : « Ar Paotr Fin ».

Ar sizun genta e vo moulet gwerz Santez Brijida. Evit gallout hen ober, pedi a reomp hol lennerien da gas d'imp ar werz-se, rak an hini hon eus e bureo ar *Groaz* a zo roget-holl ha diaes-bras lenn anezi.

Notenn. — « Ar Paotr Fin » a voe moulet da heul ha « Buhez Santez Brijida » war an niverenn goude, hini en 2-1 a Here 1898. Dister talvoudegez lennegel an diou oberenn-se. Talvoudus-tre int er c'hontrol, dreist-holl an hini genta, e-keñver ar yez. — R.H.

BODADEG KELENNADUREZ VREIZ

Abaoe tost pevar bloaz, emañ « Ar Brezoneg er Skol » o c'houlenn digant ar gouarnamant lakaat deski hor yez en hor skoliou. An darn vuia eus ar c'huzuliou-parrez o deus votet a-du gant ar mennad-se. Ha koulskoude e talc'h ar gouarnamant da ober skouarn vouzar.

Seurt aheurterez ne c'hell nemet rei lañs d'an emzao hag a zo e lavar-stur : « E-lec'h goulenn digant ar re all, greomp pep tra ni hon-unan ».

Da vodadeg kelennadurez Vreiz, — meneget ganimp e niverenn miz Mae, — dalc'het d'al Lun 10 a viz Ebrel, — e teuas 31 a dud, en o mesk an Dimezell M. Gourlaouen, an Aotrounez J. Breton, Yeun ar Go, R. Kerhor, Kerlann, J. Mens, R. Tassel, hag all. Re all, ha n'o doa ket gellet dont, o doa skrivet d'en em zigarezi : F. Tibac'het, E. ar Moal, an Amiral Laurent, P. Bourdelles, D.K. Kongar, an Dr. Rousseau, H. Kaouisin, Roparz Hemon, hag all.

Meur a gudenn a voe studiet e-doug ar vodadeg :

1° *Skoliou dre Lizer « Ober »*. Teir skol dre lizer a zo, renet o-zeir gant an Dimezell M. Gourlaouen (31, rue de la Corderie, Douarnenez). Ar skol izel, enni 50 diskibl, hag an diaesa d'ober, a zo graet gant an Dimezell Gourlaouen hec'h-unan. An eil skol a zo graet gant an Aotrounez P. Bourdelles, Yann ar Beg, ha Rousseau. Hemañ, re zalc'het gant e skol-dre-

c'henou e Naoned, a vo kemeret e lec'h gant an Aotrounez J. Mens ha R. ar Mougn. Tost da 40 diskibl a zo er skol-mañ, hag eun 10 bennak er skol uhela, graet gant an Aotrou P. Bourdelles.

2° *Brud*. Kaset e vo, a vare da vare, pennadou berr d'ar c'helaouennou da vruda « Ober » ha sacha muioc'h-mui a ziskibien davetañ. War ginnig Kermuioc'h-mui... lann e voe asantet embann a-wechouigou eur c'hannadig liesskrivet, warnañ aliou da harpa ar studierien.

3° *Skoliou dre C'henou*. Abeg a voe kavet gant doare-labourat ar skoliou dre c'henou, pep unan oc'h ober pez a blij d'ezi, dic'houzvez diouz labour ar re all. Skol a vez graet e Brest, Montroulez, Perroz, Kemper, An Oriant, Henbont, Pondi, Enez ar Gerveur, Sant-Brieg, Roazon, Kastell-Brien, Naoned, Paris. Pedet-start e vez renerien ar skoliou-se, ha re all ma'z eus, da skriva diou wech ar bloaz d'an Dimezell Gourlaouen. Evel-se e c'hellor lakaat urz en traou. Eun danevellskrid a vo moulet diou wech ar bloaz.

E kelenndiou Kemper, An Oriant, Sant-Brieg, Roazon, e vez kenteliet ar brezoneg e-pad an « amzer vak ». E Plouvouskan, e skol ar gouarnamant, e vez desket ar yez vroadel gant an Aotrou A. Omnes da 85 a vugale. Labour dreist a vez kaset en-dro gant an Aotrou R. Delaporte e skoliou kristen kantoniou Ar C'hastell-Nevez, Pleiben ha Keraez, abaoe 7 vloaz ; 1.500 bugel a dremeno an arnodennou kevlene.

4° *Ar Skol-Hañv*. Dalc'het e vo e miz Eost, eus ar 1-a d'ar 15-vet, e Pennfoull pe e Gwezeg. An eil sizun a vo « Sizun an Trec'h ». Erbedi a reer, da gement hini a c'hell, darempredi ar skol-se.

5° *An Trec'h.* « Ober » a venn lakaat ar muia a dud ar gwella da dremen arnodenn « An Trec'h ». Ar pal eo ledanaat bepred tachenn ar brezoneg ha startaat e zalc'h war ar vro. Goulenn digant renerez « Ober » ar roll-reolennou.

6° *Kudennou all.* E-touez ar c'hudennou all studiet e bodadeg Kemper, menegomp eul levr hag a dle beza embannet, ennañ pennadou dibabet diouz skridou hor gwella skrivagnerien. Menegomp ivez embannaduriou brezonek a bep seurt ar vreudeur Kaouisin, o deus nevez savet eun ti-moulerez e Kastell-Paol, anezañ eur gwir di-moulerez broadel.

(hervez eul lizer-kelc'h savet gant « Ober »)

GERIOU-MICHER

Diwar-benn e bennad talvoudus a-zivout ar mengleuzia e Kembre an Hanternoz, e skriv Farnachanavan :

« ... Setu perak em eus klozet anezañ (ar pennad) dre c'houlenn ma vefe savet pennadou diwar-benn hor micheriou hag hon ijinerezou. Evel-se hor befe tamm-ha-tamm eur geriadurig eus pep micher. An dra-se a c'hellfe beza graet aes a-walc'h, ma karfe ar studierien a zeu da dremen o ehanou-labour e Breiz-Izel poania (pe dudiusaat kentoc'h) da sevel eur pennadig a-zivout ar vicher boazeta en o farrez pe en o c'horn-bro. »

Boulc'het eo bet al labour-se gant an hini a zo bet boulc'het gantañ ken lies tra a bouez war dachenn ar yez, an Aotrou F. Vallée. En e C'heriadur bras gallek-brezonek e kaver kalz geriou dastumet diwar c'henou ar vicherourien war ar maez. Hag e niverennou *Kroaz ar Vretoned* ez eus meur a bennad na c'hortozont nemet eun den akuit hag eveziek da bennaoui enno geriou micherel a vo talvoudus en amzerda-zont. Menegomp ivez enklaskou, embannet siouaz a-gleiz hag a-zehou, hep tamm urz ebet, evel an hini moulet e dibenn ar Stagadenn da C'heriadur gwenedek E. Ernault.

Brasa diaester a zo e-keñver an dastum geriou-micher eo hemañ : an dastumer a rank beza ampart

war ar vicher koulz ha war ar yezoniez. Dibaot a wech e c'hoarvez an dra-se. Ha n'eo ket e Breiz hepken. Merzet eo bet alies, er yezou bras evel ar saozneg hag ar galleg end-eeun, pegen fall eo bet studiet yez ar micheriou. Atao diwar an hevelep abeg.

Tamallet e vez d'ar skrivagnerien a vremañ ar geriou « ijinet » a implijont. « Klaskit mat », a lavarer d'ezo ; « klaoustre e kavot eur ger e boaz e korn pe gorn eus Breiz-Izel ».

Eun dra ha na vez morse graet gant an damallerien, avat, eo klask ar ger o-unan. An distera enklask, — hen gouzout a reont, — a c'houlenn kalon, habaskted, gouiziegez, hirlabour, amzer, arc'hant ; ha peurliesa neb a glask eur ger micherel implijet gant ar bobl ne gav netra, pe a gav eur ger... gallek.

N'eus ket da gredi e raio brezoneg skrivet an amzer-da-zont disheñvel diouz ar yezou skrivet all a-zivout ar geriou-micher. Evel e saozneg, evel e galleg, e vo eun darn vras diouto geriou « ijinet » gant yezourien, kelaouennerien, marc'hadourien pe ijinourien o devo bet ezomm anezo. Darn a vo fentus, digened, aozet-fall. Darn all a vo kempenn, kaer, sklaer, resis. Eun darn vihan hepken a vo gwir c'heriou-pobl, dastumet ha saveteet gant tud, — salo ma vint niverus, — o devo heuliet ali mat Farnachanavan. Prest e vo « *Gwalarn* » bepred d'o skoazella ha da embann o labour.

ROPARZ HEMON.

ANOIOU DOUARONIEZ

(Ar pennad da heul a dennomp diouz eul lizer kaset d'imp gant an Ao. Amiral Laurent).

Daou vloaz 'zo e lennan *Gwalarn* hag ober a ran stad kaer eus ho labour evit leda en ho pro eur brezoneg reiz. A-du ganeoc'h emaoun, a greiz kalon, o welout ho striv e-keñver « ar brezoneg er skoliou, er c'henwerz », hag all. Setu perak e kredan lavarout d'eoc'h : gwella tu da zigalonekaat an dud a youl vat, Breiziz ha Gallaoued, eo skriva pennadou heñvel ouz « *Dael* » (Niv. 125). Rebechadus eo an holl draou er pennad-se, pe hogos.

« Perak n'am bije ket ar gwir da ober gant *Maen-Red* pa skrivan e brezoneg ?... Va gwir eo o brezonekaat hag ober a ran diouz va gwir... »

Salokras ! Daoust hag e skrivit evidoc'h hoc'h-unan, pe evit lennerien ? Ma skrivit evidoc'h hoc'h-unan, petra 'dalv *Gwalarn* neuze ? Ma skrivit evit lennerien, n'o lezit ket da dapout eul loskadur-kroc'henennou-empenn gant « Feunteundourken » !

Boazet eo an holl Vreiziz ouz « Fontainebleau », hag e c'hellit skriva « Foñtenblo » mar kirit. Koulskoude, trei ar ger koz « Fontaine Bellot » gant « Feunteundourken » a zo fall, peogwir ez eo « Fontaine belle eau » ar ster fall.

Brezonek eo « Feunteundourken » penn-kil-ha-troad emichañs (bez' e ouzoc'h gwelloc'h egedoun).

Koulskoude, mar n'anavez ket eur Breizad bennak ar ger koz « ken » (kaer), daoust hag e kasot ar Breizad-se en ifern gant « an den Bellot », paour kaez ?

Lu ha diskiant eo ar C'hallaoued o lavarout « Londres, Lisbonne, Morlaix », hag all... Perak ober diouto o skriva « Gwiler » evit « Villiers » ?

An doare-skriva gall a zo « lu, touellus, diskiant, warlerc'hiet alies... » A-du ganeoc'h. Memes tra evit an doareou-skriva breizek kent an « emgleo ». Kalz aesoc'h eo an emgleo-se evit ar brezoneg eget evit ar galleg. 1.200.000 Breizad a gomze ar brezoneg, hag, en o zouez, daoust hag 20 % a lenne hag a skrive ? 40.000.000 a dud da vihana a lenn hag a skriv ar galleg... Ha, nevez 'zo, an « Oriantiz » a sigure ouzoc'h !

Diskiant-tre eo doare-skriva ar galleg. Hogen arabat lavarout « treuz-ijinet gant tud dall », diouz an Ao. Brunot. Ne lavar ket hemañ gwirionez an aviel atao (pleustri am eus graet war e « istor »).

Arabat kana kunujennou ouz an dud koz : ober a raent gant gouiziegez o amzer ; karout a raent o yez (eveldoc'h pa garit ar brezoneg)... Anez se, marteze e vezo kaset an dorz en-dro d'ar gêr gant ho kourvibien.

Bez' e c'heller damgemma geriou estren da ziskouez o doare-distaga, oc'h ober se gant doareou-skriva broadel. Da skouer : skriva e brezoneg « Pari » evit « Paris » (ne rit se nepred !) Risklus eo ha touellus... ha didalvoudek alies. Da genta, ne vez ket distaget ar geriou gant ar C'hallaoued holl en hevelep doare ; va c'henvroiz-me a anavezer pa lavaront « Rouen » : « Rwañ ». Da c'houde : an holl gensonennou, koulz

lavaret, hag an holl vogalennou a gemm o tremen eus eur yez d'eur yez all. Peurzisheñvel eo « r » gallek diouz « r » saoznek. Troit, mar plij, gant an doareou-skriva brezonek « Salisbury », « Worcestershire ».

Neuze, a gav d'in, ez eo « Deulidj », « Seur », hag all, faltaziou rebechadus.

N'oac'h ket war ho tu mat o skriva « *Dael* ». Arabat kaout droug ouz an dislavarerien. Evel-se, n'ho pet ket droug ouzin, me ho ped. Skrivet em eus kement-se gant karantez ouz Breiz ha Breiziz.

AMIRAL LAURENT.

Ar Reuniged war Aodou Keltia

Ne vez ket kavet nemeur a reuniged war aodou Breiz hag e c'heller lavarout zoken ne anavez ar Vrezoned anezo nemet dre m'o deus lennet danevellou beaj e moriou yen an Hanternoz. Ma 'z int stank er moriou tro-dro d'ar penn-ahel, ez int ivez niverus war aodou Iwerzon hag Alba. An neb en deus lennet da skouer, al levriou gouezelek savet nevez ' zo gant skrivagnerien an Inizi Blasked hen goar ervat, rak enno e talc'hont eul lec'h bras a-walc'h.

Tomaz O'Criothain, da skouer, a zanevell en e levr brudet « *An t-Oileánach* » (An Eneziad) penaos e teuas a-benn, hag heñ yaouankik, da laza e-unan eur pikol reunig. Tenn e voe ar c'hrogad, avat, hag e lezas ennañ eun tamm eus e gof-gar, ken na vije bet gwall-nec'het e dud gant ar gouli euzus, panevet eur wrac'h koz hag a lavaras d'ezo penaos e barea : n'oa nemet lakaat warnañ eun tamm kig reunig fresk. Sed endeeun ar pez a voe graet evit gwellà mad Tomaz yaouank (1).

(1) Ar pennad-se eus *An t-Oileánach* a zo bet troet e galleg gant an Itron L. Sjoestedt-Jonval hag embannet ganti er gelc'hgelaouenn c'hallek « *Mesures* » (niv. Ia, 15 genver 1938) a-gevret gant tri fennad arall. Sed amañ o anoiou : *Eñvoriou bugaleaj, Yaouankiz, Ar reunig, An eured.*

Ma vez dinoaz a-walc'h ar reuniged, ne c'heller ket mirout da veza fromet pa gejer outo. Muiris ó Suileabháin a lavar d'eomp e « *Fiche blian ag fás* » (Ugent vloaz o kreski) penaos e voe strafuilhet o welout reuniged eur wech ma oa aet da vorlouaneta war-dro Inis :

« Ne oa ket ar ger er-maez eus e c'henou, » emezañ, « ma klevis war an enezenn eur vouez a dennas an hekleo eus an oufou : Gourla-gou-hou-hou-golagon.

« Skrija a ris rak klevet em boa lavarout alies e oa teuziou da welout ha sonerez marzus da glevout en Inis.

. . . . . .

« Sellout a ris, ha petra a welis nemet ouspenn daou c'hant reunig gourvezet en o hed hag en o led war an traez o tommheolia. Leuskel a reas Padrig eur youc'hadenn ha kerkent e savjont o fenn ha sed an holl anezo o vont d'an dour eus o gwella. Ne voe mui gwelet neuze tamm ebet eus an traez, kuzet ma voe gant ar strinkadou-dour a lakaent da sevel en oabl ha, pa voemp war-hed 10 metr eus an traez, n'oa reunig ebet ken. Sioul e oa ar mor adarre, nemet lezet o doa lagadennou war c'horre an dour. Sellout a ris a-dreuz d'ar mor hag e welis ar reuniged o vont d'an traoñ, hag e c'hellit kredi e oa tiz ganto » (2).

Ken paot all emañ ar reuniged a-hed aodou Bro-Alba. Abaoe bloaveziou e kas an Ao. F. Fraser Darling e amzer vak o sellout outo, kement ha ken bihan m'en deus gallet rei d'ar gelc'hgelaouenn saoz « *The*

(2) *Fiche blian ag fás* gant M. O'Súileabháin, Clólucht an Talbóidigh, Bla Klia, 1933, p. 167-168.

Geographical Magazine » (3) eur pennad-skrid dudius diwar o fenn. N'eus netra fromusoc'h eget sellout ouz al luc'hskeudennou kaer a zispak dirazomp buhez ar reunig atlantel, anvet c'hoaz reunig louet (4).

Merzout a reas an Ao. Fraser ne veze mui gwelet pep bloaz a-ziwar miz eost, ha ne deue en-dro nemet da viz ebrel. E-keit-se ez a war inizi sioul ha digenvez ma c'hell genel ha maga e gelin e peoc'h, d'an nebeuta abaoe 1914 ha 1932, ma 'z eo bet votet lezennou d'e wareza. An inizi-se a zo nebeut anezo hag en o mesk e c'heller menegi *North Rona* war-hed 40 milmor en hanternoz d'ar *Butt of Lewis, Haskeiz,* anezi eun enezennig e kornog *North Uist* (unan eus an inizi Gall) hag *inizi Treshnish,* nepell diouz aod *enez Mile.* War ar re ziweza-mañ eo ez eas da chom an Ao. Fraser eus miz eost da zibenn miz du 1937 da studia boaziou ha doareou ar reuniged atlantel.

Ar reuniged a erruas en inizi Treshnish (5) e kerz miz eost, hag en o mesk e oa eur pikol hini, a zeuas da zouara war Garreg ar C'hastell (*Creag a' Chaisteal* e skoseg) hag a dennas dioustu evez an Ao. Fraser. Pep taro-reunig en deus e dachenn war an aod, ma ra ged hed-ha-hed d'ezi en eur neui amañ hag ahont, hag a zifenn ouz ar re all. Ar Reunig Meur (*Rón Mór* e skoseg) a yae avat d'al lec'h ma kare hep en em ganna morse gant ar re all. Meur a wech e trivlias an Ao. Fraser o sellout outañ. Bez' e c'hellas mont tostik-tost d'ezañ ha kemerout eul luc'hskeudenn gaer diouz e benn.

Ar c'helin kenta a voe ganet d'an 9 a viz gwengolo, ha diwar neuze e savas tabut alies etre ar saoud, a oa chalet gant o c'helin. Ganet e vezont war ar reier e lec'hiou goudoret pe goudoretoc'h dres a-us d'ar gourlen, hag alies e vefent bet beuzet e-pad ar gwall-amzeriou, ma ne vefe ket deut o mamm d'en em lakaat etrezo hag ar mor diroll.

Souezus pegen buan e kresk ar c'helin, maget ma 'z int gant laez dispar o mamm. Miz goude o ganedigez e kemmont o foulinenn, ha prest int da vont d'ar mor. Dizonet e vezont neuze, hag e vez diskouezet d'ezo penaos pesketa.

War a lavar an oberour, e vefe meneg alies eus ar gerentiez doun a zo etre ar reuniged hag an dud e marvailhou-pobl Tiruheliou ar c'hornog, hag e vefe niverus an istoriou diwar-benn reuniged lakaet e-lec'h bugale.

FARNACHANAVAN.

---

(3) Niv. Gouhere 1938, *Atlantic Seals and their West Highland Home* (Ar reuniged atlantel hag o lec'h-annez en Uheldir ar c'hornog), p. 145-160.

(4) An taro-reunig atlantel a zo gell-kivij e liou ha setu perak an ano a reunig atlantel a zerefe gwelloc'h ouz ar ouenn eget an ano a reunig louet a zo bet roet d'ezi abalamour d'ar reunigez, a zo glas-louet he c'hein, gwenn he c'hof ha marellet du. E kontadennou pobl Iwerzon ar reunig a vez graet *Rón glas* (reunig glas) anezañ alies (Cf. Dineer p. 914).

(5) An inizi Treshnish a zo didud bremañ. An Ao. Fraser a savas e deltenn e-kichen an hanter douseniad tiez koz bet dilezet 80 vloaz a zo. Eur skouer arall eo eus dibobladur Tiruheliou Alba ha pa na ve ken.

PENNAD-LENN KRENNVREZONEK

Tennet eo ar pennadig-mañ diouz *Melezour ar Maro*, barzoneg eus ar 16-vet kantved, embannet gant E. Ernault, gant notennou hag eun droidigez c'hallek (Paris, H. Champion, 1914). Ar werzenn genta amañ eo ar werzenn 787.

SKRID

Caffout á graff haual, ouz vn aneual so,
An Heureguyn galuet, è fet me repeto :
Leun á bleau ham cleuet, eo meurbet oar é tro,
E bleau euel dreyn spernn, quein ha quernn en cerno.
Heman so aneual, à car an aualaou,
Hac ho hego an guez, nos dez en bergezou :
Pan vezont disquaret, gantaff net de metou,
Ho stagaff ara dreu, ouz é bleau nen de gaou.
Pan vezo larg carguet, ha samet á credaff,
Ahane gant re bech, en nep lech ne tech scaff :
Gouzaff aray tourmant, pan arriuher gantaff,
Er perchen an bergez, aduy de labezaff.

TROIDIGEZ

Kavout a ran (*ar pec'her*) heñvel ouz eun aneval 'zo
An heureuchin galvet ; e *stad a adlavarin* :
Leun a vleo, *va* c'hlevit, eo *kalz* war e dro ;
E vleo, evel drein spern, kein ha kern, hen *kelc'hio*.
Hemañ 'zo aneval a gar an avalou,
Hag o hejo *eus* ar gwez, noz-deiz, er berjezou.
Pa vezont diskaret gantañ, naet, *en-dro d'ezañ*,
O staga a ra dreo ouz e vleo, ne deo *ket* gaou.
Pa vezo karget-*puilh* ha sammet, a gredan,
Ac'hane, gant re vec'h, e neblec'h ne dec'h skañv :
Gouzañv a ray *poan*, pa *zegouezor* gantañ,
Rak perc'henn ar verjez a zeuy d'e labeza.

NOTENNOU

1. Kement ger lakaet ouspenn pe gemmet en droidigez a zo bet moulet gant lizerennou stouet.

2. *A graff* (a ran). Ar c'hemmaduriou ne vezent ket skrivet e brezoneg-krenn. Graet e vezent, anat, er yez komzet, evel m'hen diskouez :

a) an anoiou-lec'h hag an anoiou kevrennek.
b) studi ar c'hlotennou-diabarz.
k) kenstudi ar yezou keltiek.
d) eun nebeut kemmaduriou skrivet dre ziouiziegez pe zievezded. Dudius, da skouer, studia furmou ar verbou « endevout » ha « beza ». Amañ e kavomp *pan vezont* ha *pan vezo*. Reizekoc'h e vije bet d'ar grennvrezonegerien skriva *pan bezont* ha *pan bezo*.

3. E-kichen *haual* e kaver e brezoneg-krenn *heuel*. En henvrezoneg e kaver « hamal » ha « hemel » (Gloss. 314-315 ; Dict. Et. 308 ; Chrest. 136). Ac'hano hon diou furm « hañval » ha « heñvel » bremañ ; « haval » e kerneveg.

4. *Heureguyn*, hervez Ernault, a dle beza eur fazi ; *heureugyn* a dle beza an doare-skriva reiz, o klota mat a-walc'h ouz hon « heureuchin ».

5. *Fet*, skrivet ivez *faet*, n'eo nemet ar galleg

« fait ». Studi ar geriou gallek e brezoneg-krenn a c'hell beza talvoudus d'ar yezour. Kavout a ra d'imp, avat, ez eo frouezusoc'h ha dudiusoc'h d'hol lennerien kaout sklerijenn war ar geriou keltiek. Setu perak e lezimp ar geriou gallek a gostez peurliesa.

6. *Ham* a implijed dirak ar verb en doare-gourc'hemenn, pa lavarfemp bremañ « va » ; keñveria : *ha'm evezhet* (evesait ouzin), Chrest. 273.

7. *Meurbet* a implijed alies en eun doare disheñvel diouz an doare bremañ ; kavet e vez, evel bremañ, war-lerc'h eun ano-gwan : *santel meurbet,* Chrest. 245 ; kavet e vez ivez a-raok eun ano-gwan : *meurbet seder* (diarvar-meurbet), Dict. Et. 336 ; a-raok eur verb : *hep meurbet dellit an buaneguez a Doue* (hep dellezout kalz buanegez Doue), Chrest. 258 ; *am euz meurbet pechet* (am eus pec'het kalz), Chrest. 261 ; war-lerc'h eun ano : *prouince meurbet* (rannvro vras), Buhez Santez Barba, 8 ; *a moez meurbet* (a vouez uhel), Chrest. 270 ; e-unan-penn e-kreiz eur frazenn : *rac meurbet ez oa cazre* (rak kaer-meurbet e oa), Chrest. 291 ; *meurbet oa guisquet simpl* (eeunmeurbet oa gwisket), Gloss. 412 ; hag all.

8. *Quernn*, bremañ « kern » a dalv amañ hep mar kement ha « penn » ; talvezout a ra a-wechou kement ha « klopenn » : e Pasion Jezuz, 109, o komz eus ar gurunenn-spern, e lavarer : *lequet hy dre hec oar e quern* (lakit-hi dre heg war e gern) ; talvezout a ra ivez kement ha « kern-veleg », Dict. Et. 363 ; tostaet eo bet gant Ernault ouz eur ger kembraek « cern » (tu ar penn ; karvan ; jod), Gloss. 551 ; ar ger *quern* (kern-vilin) a vefe eur ger all, romanek e orin, Gloss. 551.

9. *Hego* a dle anat ar « g » ennañ beza distaget evel hor « j ».

10. *An* a zo lakaet evit *a an* (eus an).

11. *En metou* a dalv kement hag « e-metou, e-kreiz » ; *de metou* a c'hellfe talvezout kement hag « en e gichen » ; tostaet eo bet *metou* ouz ar c'hembraeg « mewn » (e-barz) hag an iwerzoneg-krenn « medón » (kreiz), daoust na weler ket dres perak ; hervez Pedersen, e vefe bet kemmesket *metou* gant eur ger latin, hag e vefe da geñveria ouz ar galleg « moitié » ; 112.

12. Hervez reolennou ar glotenn-diabarz, e tlefe *dreu, bleau,* ha *de* klota kenetrezo, evel ma rafe hizio « dreo, bleo », ha « deo ». Evel ma lavar Ernault, bez' e tleer lenn *deu* e-lec'h *de*. Eur skouer eo eus talvoudegez studi ar c'hlotennou-diabarz e-keñver distagadur ar brezoneg-krenn.

13. *Re* a veze lakaet a-raok eun ano, hogozik evel eur c'hentger ; keñveria *relarguentez* (re a largentez), Dict. Et. 367 ; kavet e vez ivez dirak verbou.

14. En *arriuher* e kavomp an dibenn *-her*, o verka ar stumm-gouzañv en amzer-da-zont. An dibenn-se « her », skrivet « er » a-wechou, a gavomp ivez e kembraeg-krenn ; « er » ivez e kerneveg ; eun dibenn all, *-eur*, a gaver ouspenn, o klota ouz eun dibenn « awr » e kembraeg-krenn : *mireur* (miror), *guelheur* (gwelor) ; hon dibenn a vremañ, « or », a vije tarzet diwar heñveladur gant an dibenn « o », a gavomp en trede-gour-unan eus an amzer-da-zont, evel e « kano, kemero » (Pedersen II, 392, 394) ; teurel evez ez eo « eer » an dibenn e rannyez Wened.

15. *Er* (rak, peogwir, o veza ma) a zo aet da get hizio ; kavet e vez e kerneveg hag e kembraeg.

ROPARZ HEMON.

PENNAD-LENN IWERZONEK

1. Ni raibh an focal as a bhéal nuair a chuala uam isteach ar an oileán glór a bhain mac-alla as na cuasanna : Gúrla-gú-thú-thú-golagón !

Do gheit mo chroidhe, mar is minic riamh roimis sin a chuala go mbiodh sprideanna le feiscint agus ceol-sidhe le clos anáirde san Inis.

Ne oa ket ar ger er-maez eus e c'henou ma klevis war an enezenn eur vouez a dennas an hekleo eus an oufou : Gourla-gou-hou-hou-golagon !

Skrija a ris, rak klevet em boa lavarout alies e oa teuziou da welout ha sonerez marzus da glevout en Inis.

2. D'fhéachas isteach agus cad a bheadh ach suas le daichead rón sínte ar a bhfaid agus ar a leithead á ngrianú féin ar an dtráigh. Chuir Pádraig scréach as. Is gearr annsan gur thógadar san a gcinn agus seo leo go léir ag baint an uisce amach ar a lándícheall.

Sellout a ris, ha petra a welis nemet ouspenn daou c'hant reunig gourvezet en o hed hag en o led war an traez o tommheolia. Leuskel a reas Padrig eur youc'hadenn, ha kerkent e savjont o fenn, ha sed an holl anezo o vont d'an dour eus o gwella.

Pennad 1

1. *Ni raibh* (ne voe ket) ; *raibh* eo ar furm implijet goude ar rannig-nac'ha *ni* (ne) en amzer-dremenet.

2. *Focal,* « focul » en heniwerzoneg, a zeufe eus al latin « vocabulum » (Handbuch Thurneysen, 519) ; hervez Pedersen, e vefe eur ger lennek amprestet diouz al latin « vocabulum » pe « vocula » gant an heniwerzoneg (206).

3. *Béal* (genou, muzell), « bél » en iwerzoneg-krenn, a zo bet keñveriet ouz ar c'hembraeg « gwefl » (muzell ; dreist-holl muzell eul loen) hag ouz hor ger « geol », skrivet « guefl » e brezoneg-krenn (Pedersen, 117) ; e kerneveg e kaver « gwelf » ha « gwelven » (muzell) ; (Corn. Dict. R.M.N. 73).

4. *A bhéal* (e c'henou) ; pa gavomp eur ger o teraoui gant *bh,* — pe eur gensonenn bennak gant *h* ouz he heul, — ez eo da verka ez eus kemmadur ; kemmadur-dre-c'houeza eo ano ar c'hemmadur-se.

Setu-heñ amañ, gant an distagadur, hervez doareskriva ar brezoneg, gwella ma c'hellomp, etre krochedou :

b/ḃh. — (b/v).
p/ph. — (p/f).
f/fh. — (f/—).
m/mh. — (m/v).
d/dh. — (d/y pe g'h).
t/th. — (t/h).
g/gh. — (g/y pe g'h).
c/ch. — (k/c'h).
s/sh. — (s/h).

Ar son aroueziet « g'h » n'eo nemet « c'h » moueziet, evel ma vez klevet alies e brezoneg pa gemm ar son « g » ; e « da c'houzout » pe « ar c'havr », da skouer.

5. *Nuair* pe *in uair* (pa, d'an eur ma) ; *uair* evel ar c'hembraeg « awr », ar c'herneveg « ur » hag hor ger « eur » a zeu eus al latin « hora » (Pedersen 206).

6. *Chuala* (klevis) ; eur verb direiz eo ar verb *cluinim* (klevan). Da geñveria eo pennrann ar verb-se gant pennrann ar verbou-mañ : kembraeg « clywed », kerneveg « clewes », brezoneg « klevout ».

7. *Uam* (ac'hanoun).

8. *Isteach* (e-barz), en iwerzoneg-krenn « i-sa tech », eeun-hag-eeun « en ti » (Pedersen 264).

9. N'eo ket aes diluzia kudenn ar geriou da lavarout « war » er yezou keltiek : *ar* ha *for* en iwerzoneg, « war » e kerneveg hag e brezoneg, « ar » e kembraeg hag e brezoneg Gwened. Geriou heñvel pe zamheñvel a dle beza bet kemmesket gant an amzer. Lenn Pedersen, 437-438.

10. *Bainim* (trouc'han, medan, falc'han), skrivet ivez *beanaim*, e krenniwerzoneg « benaim », a dle beza kar d'hor verb « bena » (Handbuch Thurn. 332 ; Dict Et 233, er ger « boem ») ; pa vez *as* (diouz) ouz e heul, evel amañ, e talv ar verb-se kement ha « tennan, kemeran, laman ».

11. *Do gheit* (skrijas), eus *geitim* (skrijan) ; ar rannig *do* a vez implijet alies dirak eur verb en amzer-amdremenet, en amzer-dremenet hag en doare-divizout.

12. *Croidhe* (kalon), en iwerzoneg-krenn « cride » a vefe da geñveria ouz ar c'hembraeg « craidd » (kalon, kreiz) hag ouz hor ger « kreiz » (Pedersen, 69). Amsklaer ar gudenn, avat, e-keñver « kreiz », rak e kerneveg, ar furm « cres » eo a gaver ; *mo chroidhe* (va c'halon).

13. *Minic* (paot ; alies) a zo kar d'ar c'hembraeg « mynych » ha d'ar c'herneveg « menough », d'ezo an hevelep ster (Pedersen, 159).

14. *Riamh* (atao).

15. *Roimis* (araozañ), eus *roimh* (a-raok), troet evelhen : *rómham, romhat, roimhe* pe *roimis, róimpe, rómhainn, rómhaibh, rómpa* (araozoun, araozout, h.a.).

16. *Sin* (se, an dra-se).

17. *Go mbiodh ; biodh* (oa) eo ar furm implijet goude ar stagell *go* (ma). An doare-kemmadur aroueziet gant *mb* a zo anvet kemmadur-dre-vouga (n'eus nemet daou zoare-kemmadur en iwerzoneg). Setu amañ an daolenn :

b/mb. — (b/m).
p/bp. — (p/b).
f/bhf. — (f/v).
d/nd. — (d/n).
t/dt. — (t/d).
g/ng. — (g/ng).
c/gc. — (k/g).

18. *Feiscint* (gwelout), eus ar verb direiz *feicim* (gwelan).

19. *Ceól* (sonerez), kar d'ar ger heniwerzonek « cétal » (kan), kar e-unan d'hor ger « kentel » (Pedersen, 139 ; Handbuch Thurn. 124 ; Dict. Et. 363).

20 *Sídh* (kornandon) ; anavezet-mat eo ar ger-se, zoken gant ar saoznegerien (skrivet « shee » ganto) ; ar ger « sid » a vije bet gwechall ano ar c'hrec'h ma edo, hervez kredennou Iwerzoniz, ar gornandoned o loja. Tro hor bezo da gomz hiroc'h diwar-benn se diwezatoc'h.

21. *Clos* (klevout), eus ar verb direiz *cluinim*, meneget uheloc'h.

22. *Anáirde* (a-us, war an uhel), skrivet ivez *a n-áirde* pe *i n-áirde ; árd* a dalv kement hag « uhel ».

Pennad 2

1. *Cad a bheadh* (petra a vije).

2. *Suas* (d'an nec'h) ; *suas le* (en tu-hont da, ouspenn) ; keñveria gant ar saozneg « upwards of ».

3. *Céad* (kant) ; en iwerzoneg eo steuziet an « n » dirak « t » pe « d » ; evel uheloc'h, « cétal » ha « kentel » ; *daichead* (daou c'hant).

4. *Sinte* (gourvezet), eus *sinim* (gourvezan).

5. *Fad* pe *faid* (hed, hirder) ; *fada* (hir).

6. *Leithead*, a dalv kement ha « led », a zo kar d'ar ger-se.

7. *Grianú* (sora, tommheolia), eus *grian* (heol).

8. *Tráigh* (aod).

9. *Chuir* (lakaas), eus *cuirim* (lakaan) ; implijettre eo ar verb-se, hag e meur a ster ; amañ e talvez kement hag « ober, leuskel ».

10. *Is gearr annsan*, eeun-hag-eeun : eo berr neuze.

11. *Gur* (ma), implijet dirak an amzer-dremenet.

12. *Thógadar* (savjont), eus *tógaim* (savan). An dibenn *adar* a verk an trede-gour-lies en amzer-dremenet, evel hon dibenn « jont ».

13. *Cinn* (pennou), tro-envel-lies ha tro-damall-lies *ceann* (penn).

14. *Seo* (sed).

15. *Leo* (ganto). *Le* (gant) a droer evel-hen : *liom. leat, leis, léi* pe *léithe, linn, libh, leo* (ganin, ganit, gantañ, h.a.).

16. *Go léir* (a-grenn ; a-gevret).

17. *Baint*, ano-verb *bainim*, meneget uheloc'h. *Bainim amach* a dalv kement ha « kemeran dre heg ».

18. *Amach* (er-maez); en iwerzoneg-krenn « amach, immach » ; kar eo ar ger-se d'ar ger koz « mag » (maez, kompezenn), d'ar c'herneveg koz ha d'ar c'hembraeg koz « ma » (hevelep ster), d'hon dibennger « va » (e « c'hoariva » da skouer), d'hor geriou « maez », « amañ », h.a. (Handbuch Thurn. 79 ; Dict. Et. 331 ; Pedersen, 96).

19. *Dicheall* (striv, arnod). Eur c'hentger-kreñvaat eo *lán*. Ar ger *lán* eo moarvat, o klota ouz hor ger « leun », kerneveg « lun », kembraeg « llawn » (Pedersen, 52).

Troidigez gant FARNACHANAVAN.

Notennou gant ROPARZ HEMON.

SKOL AR BREZONEG EEUN

C'HOUEC'HVET DEVEZ WARN-UGENT

101. Diwallit da lezel ho kador er-maez.
diwallit da vont war ar geot.
diwallit da dremen dre ar park-se.
diwallit diouz ar c'hi-se ; fall-tre eo.
diwallit diouz hounnez ; n'eus ket gwasoc'h egeti.
taol evez outañ ; n'eus ket da fiziout warnañ.
taolit evez outi ; da zisfiziout ez eus diouti.

102. N'eus forz (*peu importe*) ! ma'z eo laeret, e vo prenet unan all.
gwell a se (*tant mieux*) ! ma'z eo kollet, e vo graet mat.
petra ra se ? ma'z omp paket, e vimp paket.
siouaz ! ma'z eo flastret, e vije eun druez.
arabat ! ma'z eo torret, e vijen gwall nec'het (*très fâché*).
mat ! ma'z oun kaset kuit, ne ran forz.
gwaz a se (*tant pis*) ! ma'z eo distrujet, ne vo ket souez.
ha goude ? ma'z eo kemmet, ne vi ket nec'het.
bezit dinec'h ! ma'z eo nac'het, ne vo ket echu.

Dans les phrases qui précèdent *ma* a le sens de « si ».
Di, dans *dinec'h* est un préfixe privatif : sans affliction, sans inquiétude

103. Ma vijec'h bet fur, e vijec'h dinec'h.
ma vije bet ampart, ne vije ket bet paket.
ma vijent onest, ne vijent ket kastizet.
ma vijes bet skiantek, e vijes bet hegaratoc'h.
ma vije bet hegarat, e vijen bet seven.
ma ne vije ket bet lezirek, ne vijen ket bet digalon.
ma 'z eo fall, e vint gwasoc'h c'hoaz.
ma n'eo ket seven, ne vin ket seven kennebeut.

104. Pa (*quand*) vo amañ, e vo lezirekoc'h eget araok.
pa oa eno, e oa aketusoc'h eget bremañ.
pa (*si*) vije ganto, e vije furoc'h a dra sur (*sûrement*).
pa vez amañ, e vez sioul atao.
pa veze ganti, e veze hegarat a-walc'h.
pa vez er gêr, ne vez ket alies o c'hoari.
pa ne vez ket klañv, ne vez ket digalon (*sans courage*).

Le verbe « être » possède des formes d'habitude ; au présent : *e vez* (il ou elle est habituellement) ; à l'imparfait : *e veze* (il ou elle était habituellement).

SEIZVET DEVEZ WARN-UGENT

105. C'hoarzin a ra, hag e vreur o vervel !
labourat a rit, hag i oc'h ober netra !
c'hoari a ra, ha me o lavarout d'ezi labourat !
bale a rez, ha te klañv !
klask labourat a rae, hag heñ mezo !
kana a reomp, hag ar re all o ouela !

Les mots commençant par *gou* suivi d'une voyelle subissent en général la mutation comme s'ils commençaient par *gw* : *gouela, o ouela.*

106. Dont a raio, daoust d'ezañ da veza (*bien qu'il soit*) skuiz.
dañsal a raint, daoust d'ezo da veza koz.
kompren a ra, daoust d'ezi da veza bouzar.
kerzout buan a ra, daoust d'ezañ da veza kamm.
deski mat a ra, eviti da veza (*bien qu'elle soit*) yaouank.
debri kalz a reont, evito da veza treut.

107. Mont a rin, gant ma (*pourvu que*) vo brao an amzer.
chom a raio, gant ma vo a-walc'h da zebri.
labourat a raimp, gant ma vimp paeet.
gortoz a raint, gant ma ne vo ket re hir.
echui a raio, gant ma vo gortozet pell a-walc'h.
ober a rin, gant ma vin lezet d'ober.

108. Dont a rin, nemet (*à moins que*) difennet e vije d'in.
diskenn a raio, nemet lavaret e vije d'ezañ nann.
kreski a raio ar plant, nemet re a heol e vije.
diskaret e vo, nemet harzet e vije.
distrujet e vint, nemet prenet e vijent.
miret e vo, nemet gwerzet e vije.

EIZVET DEVEZ WARN-UGENT

109. En em wiska a reont brao-tre.
en em vaga a ra diwar laez.
en em grouga a raje sur a-walc'h.
en em laza a rajen dioustu.
en em ruilha a ra er pri.

en em drei a rae etrezek ennoun (*vers moi*).
en em veuzi a raio, ken nec'het ma'z eo.

En em est la particule qui précède à toutes les personnes un verbe réfléchi. Elle entraîne la mutation indiquée au n° 31. Elle sert aussi à indiquer une action mutuelle, réciproque, comme le montrent les phrases suivantes :

110. En em glevout a reont mat-tre.
en em ganna a raint hep dale.
en em garout a reont kenetrezo (*entre eux*).
en em gasaat a reont spontus.
en em flemma a raent atao.

111. Soñjal a rin ennoc'h alies.
derc'hel soñj anezo a rin da viken.
sevel a raio diwezat marteze.
azeza a rae ar c'hlasker-bara (*mendiant*) amañ.
klucha a rae e korn ar voger.
stoui a rae er-maez eus ar prenestr.
klemma a ra ar bugel-mañ a-ratoz.
fazia a reont eur wech an amzer.
trei a rae re alies koulskoude.
tevel a raimp ma'z eo ret.

112. Fellout a ra d'in (*je veux*) mont da welout anezo.
fellout a rae d'it rei ar skouer vat.
fellout a raio d'ezañ mont war-raok.
fellout a raje d'ezi ober tro ar bed.
ne fell ket d'imp (*nous ne voulons pas*) mont en ti-se.
ne felle ket d'eoc'h (*vous ne vouliez pas*) chom war-lerc'h.
ne fello ket d'ezo (*ils ne voudront pas*) kila dirazomp.

NAVET DEVEZ WARN-UGENT

113. Kavout a ra d'in ez (*je trouve que*) eo re ziwezat.
kavout a rae d'it ez oa c'hoaz amzer.
kavout a raio d'ezañ n'eo ket re abred.
kavout a raje d'ezi ez eo re ger eviti.
ne gav ket d'imp ez (*nous ne trouvons pas que*) eo mat.
ne gave ket d'eoc'h e vijen amañ ken buan ?
ne gavo ket d'ezo e vint bet paeet a-walc'h.

La particule négative *ne* entraîne les mutations indiquées au n° 31. Même remarque pour *re* (trop).

114. Butuni a ran. — ne vutunan ket (*je ne fume pas*).
komz a rez. — ne gomzez ket.
diskenn a ra. — ne ziskenn ket.
goulenn a reomp. — ne c'houlennomp ket.
gwelout a rit. — ne welit ket.
merenna a reont. — ne verennont ket.
planta a reer. — ne blanter ket.

Les phrases précédentes nous montrent comment conjuguer le présent au négatif. Les phrases suivantes nous montrent comment conjuguer l'imparfait et le futur au négatif :

115. Ne vutunen ket. — ne vutunin ket.
ne gomzes ket. — ne gomzi ket.
ne ziskenne ket. — ne ziskenno ket.
ne c'houlennemp ket. — ne c'houlennimp ket.
ne welec'h ket. — ne welot ket.
ne verennent ket. — ne verennint ket.
ne blanted ket. — ne blantor ket.

Le conditionnel est absolument sur le modèle de l'imparfait, avec *j* (ou parfois *f*) en plus : *ne vutunjen ket, ne gomzjes ket*, etc.

116. Ne ouzon ket ha (*je ne sais pas si*) dont a raio.
ne ouzout ket ha (*tu ne sais pas si*) skriva a raint.
ne oar ket ha klañv eo e dad.
ne ouzomp ket ha glao a raio.
ne ouzoc'h ket ha ret eo gervel ar medisin.
ne ouzont ket ha poent eo ehana.
ne ouzer ket ha (*on ne sait pas si*) prenet e vo an ti.

Conjugaison du verbe irrégulier *gouzout* (savoir) au présent négatif.

TREGONTVET DEVEZ

117. Ne ouien ket (*je ne savais pas*) penaos ober.
ne ouies ket pegoulz skriva d'ezañ.
Ne ouie ket petra respont.
ne ouiemp ket perak e oa deut.
ne ouezin ket (*je ne saurai pas*) perak eo bet kaset.
ne ouezo ket perak eo bet kollet.
ne ouiot ket (*vous ne saurez pas*) penaos eo bet laeret.

L'imparfait de *gouzout* se conjugue sur le radical *goui* ; le futur sur le radical *gouez* ; exception à la seconde personne du pluriel : *gouiot*.

118. Beaji a ran. — bez' e veajan (*je voyage*) alies.
debri a rez. — bez' e tebrez da greisteiz.
garmi a ra. — bez' e c'harm a-wechou.
gwriat a reomp. — bez' e wriomp adarre.
mousc'hoarzin a rit. — bez' e vousc'hoarzit atao.

Les phrases précédentes montrent une façon de conjuguer les verbes, en commençant la phrase par *bez'* ; noter en même temps les mutations après la particule verbale *e*.

119. Atao e teu pa c'halver anezañ.
peurliesa ez echu e labour pa son kreisteiz.
a-wechou e komzit pa dav ar re all.
kalz e c'hoarzomp pa gan.
nebeut e labourer pa gonter traou fentus.
fall e skrivit pa ne skrivit ket goustad.

La particule verbale *ez* s'emploie au lieu de *e* avant une voyelle. *Pa* fait subir aux verbes la mutation indiquée au n° 31.

120. Ma (*si*) vutunit re, e vo fall ho yec'hed.
ma tebrez re nebeut, e teui treut.
ma ne c'houlenn ket, ne vo ket respontet d'ezañ.
ma wel ho lizer, e vo droug enni (*elle sera en colère*).
ma kan ar plac'h, e vo laouen he zad.
ma ne lavaront netra, ne rin netra.

***Ma* fait subir aux verbes les mêmes mutations que *e* (voir n° 118).**

POELLADENN

Evel a-raok.

Moulerez 17, ru d'Algesiras, Brest *Ar Merour* : Y. DREZEN

GWALARN

Kelaouenn viziek

Rener : Roparz Hemon

Priz : 40 lur ar bloaz (broiou estren : 50 lur)

Chomlec'h :

Boîte Postale 75, BREST

Kas pep chekenn ha pep lizer-arc'hant
pep lizer ha pep pakad erbedet da

All cheques and money-orders
all registered letters and parcels should be addressed to

L. Nemo
12, Place de la Tour d'Auvergne, BREST
(C. C. 12.110, Rennes)